

Landskap: Småland Upptecknat av: John Nilsson
Härad: Östbo Adress: Vindeln
Socken: Voxtorp Berättat av: Många sagesmän o. kvinnor.
Uppteckningsår: 1935 Född år i Bor och Voxtorp.

Uppteckningen rör : En dag vid Voxtorps hembyggsstuga.

En dag vid Voxtorps hembygdsstuga.

År 1933 fick Voxtorp sin hembygdsstuga. Stugan hade förut bebotts av en som hette Johannes, en torpare under Lundbyholms gods, men vid hans död, skänktes den av baron Lilliecreutz till Voxtorps socken och flyttades till den plats, där den nu står, vid landsvägen ca 600 meter söder om Voxtorps kyrka. Initiativtagare var pastor Johansson, och med frivillig hjälp av socknens folk har stugan, en ladugård, en loftbod och en basta flyttats dit och uppförts.

De erforderliga penningmedlen har skaffats genom hembygdsfester och delvis gåvor. En del bohag följde med stugan, resten av de föremål, som nu finns där, har skänkts dit. Många av dem är värdefulla. Bland annat finns en bonad, som anses enastående och som Nationalmuseum förgäves sökt förvärva.

Men voxtorpsborna har dock inte tänkt samla sin stuga full av gamla föremål. Den är främst avsedd att vara en

-2- 5031

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2



Hembygdsgården i Voxtorp.

Skriv endast på denna sida!

plats, där man kan samlas på vinterkvällarna och språkas
vid och - i viss mån - uppliva gamla minnen. Där har de
Ystagillan, klippegillan /klipper mattrasor/, ljusstöpa-
gillan, hembygdsaftnar, föreläsningaftnar o.s.v. eller
också samlas man där bara helt enkelt för att fördriva en
lång kväll.

Under gillena arbetar man först och främst, men dessutom
hinner man med att sjunga visor, höra på uppläsningar och
berätta historier för varandra. Ibland kan det även hända,
att någon tagit med sig fiolen eller klarinetten och spelar
vistonen. Kommer sen en gammal känd polka eller hambo, glöm-
mer man både skatter och tvistiga vägfrågor, arbetet går
lätt och fötterna i takt med musiken.

Inne i köket står det två stora kaffépannor, och gummor
vana att sköta dem finns det också. Inte kan väl någon be-
gära att man skall sitta en hel kväll utan att få kaffe.

5031

-4-

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4



Voxtorpsbor i sin hembyggsstuga.

Johan i Klockaregården sitter i gungstolen och till höger om
honom pastor Johansson med sin pipa.

Skriv endast på denna sida!

Bäst är om man både får börja och sluta med en kaffetår.
Med den första livas sinnena upp för kvällens samvaro, med
den senare skaffar man sig styrka för hemfärden. - Blir
det riktigt lång "dag", kan det även hända, att man gör
i ordning och äter några rejäla småländska smörgåsar. Det
är inte bara skåningen, som är glad vid mat.

- - - - -

I tisdags /den 1/10 / skulle man lägga tak på bastan.
och mura bastaugnarna. Pastor Johansson hade veckan förut
skickat ut bud i socknen och tingat torvlass och dagsverken.
Även vi /Dahlin och jag/ hade blivit underrättade om att
vi var hjärtligt välkomna dit och titta på, ifall det passa.

Klockan tre kom vi dit, och då var både taktäckarlaget
och murarlaget i full gång. Bas var pastor Johansson, som
i sin vida och ganska nedsmorda overall verkligen rätt mycket
påminde om en herde. Vi tog ett par kort, men till samspråk

blev ej mycken tid ivrigt sysselsatta som alla var. Här fann vi alla samhällsskasser i Voxtorp representerade. Prästen, skollärarn, handelsman och bonden. ~~XXXXXXXXXXXX~~

Detta var ute, men inne i stugan var också liv och rörelse. Här fann vi de nyss uppräknades fruar och döttrar. De hade klippegille. En del klippte trasor och en del vävde. Blånspinnerskan saknades ej heller. Man sjöng, pratade och diskuterade. Upphovet till de flesta dispyterna var en nu rätt gammal fru, som i sina yngre dagar varit i Amerika och som här på känt svensk-amerikanskt vis anställde näsvisa jämförelser.

Vi skymningen kom männen in, och nu om intä förr började man märka, att det var gille. Stora smörgåsbrickor bars in, och kaffet hälldes upp. Trångt var det på borden så man knappt fick plats för smörgåsarna bredvid koppen, men i värsta fall lades de på knäet. Samtalet höll sig kring bastufrågan.

5031

- 7 -

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7



a,

Inne i kammaren står vävstolen och man är i full
gång med att väva trasmattor.



b.

I storstugan spinnes blånor och klipptes trasor.....

Skriv endast på denna sida!

"Badaposteln" Ottosson från Tärna hade nyss varit här och hållit ett "väckelsemöte", och nu var man starkt betänkt på att bygga en, om inte ett par, bastur i socknen.

Resonemanget avbröts genom att pastor Johansson tog fram en bok och började läsa en berättelse. Medan han läste tynade elden i spisen ut allt mer och mer, och då han slutade upplystes stugan endast av de talgljus, som var utställda på borden. Det blev alldeles tyst, och i halvskymningen verkade stugan närmast kuslig. Man kände instinktivt att nästa programpunkt skulle bli en spökhistoria eller något liknande. Så blev det också. Någon sade plötsligt: "Tänk om gamle Johan-
&/ nes såge oss nu!" Därmed var öppningen gjord, och Johan i Klockaregården svarar genast: "Å, det skulle inte han ha brytt sig mycket om. Johannes var inte den som överilade sig i första taget. Han tog minsann livet lugnt. Jag minns Johannes väl

- - - - -
&/

Johannes var den siste som bodde i stugan.

Skriv endast på denna sida!

från den tid jag tjänste på Lundboholm. De dagar han hade dagsverken, fick han ju vara på gården redan sju på morgon, men eljest låg han till fram emot elva. Vi brukade titta in till honom, då vi kört första resan för dagen, och då stack han ut huv'et mellan förhängena därborta i sängen /pekar på den gamla ståndsängen borta i hörnet/ och grinade åt oss.

En gång i sitt liv hade han sprungit, det var två steg, och det ankade han på /ångrade/ så länge han levde. Det sade han förresten till ^{varn}patron. At gjorde han i precis en timme, och då han ätit tom lådan, som maten var i, blötte han på fingret och plockade upp smulorna som fallit på bordet, och först då bordet var fullständigt rent gick Johannes ut till arbetet. På vintern stod han dag ut och dag in och hackade ris till patronens oxar. Det var just så pass han hann med det.

Men det var roligt att gå till Johannes. Alltid bjöd

Johanna, hans syster, på kaffe. Det var gott kaffe, brunt och fint, för både Johan och Johanna snusade, och då hon stod lutad över kaffepannan, hände det nog att en och annan droppe från näsan trillade i. Bullarna hennas var alldeles vita och hårda som sten.

Uppe på spiselkransen stod det alltid en hel rad med skummjölksostar, vida som en tallrik och en tre tum tjocka. De var alldeles blåa och fruktansvärt sega. En gång var jag och en annan dräng från herrgården dit, och då bad vi Johannes ge oss en bit att smaka. "Jaha, det kan I väl få", sade Johannes och började maka på sig för att stiga upp. Det tog en evinnerlig tid att komma fram till spisen, men så fick han sig en kniv, ställde sig rakt ut mot golvet och skar en bit, som helt vackert fick trilla ned på golvet. Så pekade han på den med kniven och sade: "Där har du." Skar en bit till på samma sätt och sade: "Där har du." Vi var ju inte så grettna

/noga på maten/ på den tiden, så vi åt med god aptit, men segt var det som tuggummi.

Johannes var glad vid flickor. Ibland då han satt i boden och åt och råkade få syn på nån flicka i rummet bredvid - det fanns många pigor på herrgården - kastade han både bröd och sågel och sprang in till dem, och gu nåde den han fick fatt i. Den släppte han inte så lätt. - Men ingen ville ju ha honom, kan veta, så han fick ju gå ogift i hela sitt liv.

Men Johanna hon tänkte inte på äktenskap hon. Hon brukade säga: "Då det blir svårt, läser jag bara en bit i min lilla bok /andaktsbok/, sen blir jag så lugn och nöjd." En dag kom Karl August i Torpet dit och började skämta om giftermål, men då sade Johanna: "Det tjänar inget till att du gifter dig, du får ändå inga barn." "Vad tusan säger du? Vill du jag skall försöka?" - "Nej frälse Gud, nej frälse Gud," skrek Johanna och slog från sig med förklädet. - Ja, hon var ganska rolig, Johanna.

Men hon började ju på bli krasslig, Johanna, och en morgon, eller rättare sagt dag, för det var vid elvatiden, ropte Johannes från sin säng åt henne - hon låg i soffan - "Stig upp, Johanna!". Men hon steg inte upp, och då låg även Johannes. Han ropte rätt nån gång då och då, men inget hördes från soffan. Så råkade jag gå förbi där vid middagstiden, och jag gick in för att se hur de hade det. Då jag kom in, låg bägge två. Jag frågte Johannes hur det var med Johanna eftersom hon inte stigit upp. "Tag ett ljus och se efter själv", svarte Johannes. Jag tog ett ljus och gick fram till soffan, och då såg jag ju genast, att hon var död. Det sade jag åt Johannes, men jag minns inte vad han svarte, om han nu svarte något alls.

- Jag gick i alla fall efter Kalle i granngården, och vi hjälptes åt att lägga henne på sofflocket. "Kom nu hem och ligg hos oss i natt", sade jag till Johannes, men då svarte han: "Hon har då inte gjort mig något ont i livstiden, och inte tror

jag då, att hon kommer att ofreda mig efter sin död."

Han hade aldrig sprit själv, Johannes, men blev han bjuden, svarte han inte nej. En gång var han med i slåttern vid Högatåget, och då hade de andra pojkarna med sig en liter på lördan. De söp, och Johannes fick med. Då han gick hem, kom han föbi ett ställe, och där stannade han vid lagårn och började loppa sig. Där stod han och vred sig och hade sig på alla sätt och byxerna ~~gick~~ asade allt längre och längre ner, till sist låg de nere på skorna, men det brydde sig ej Johannes om. De försökte ju få iväg'n, men Johannes gick inte förrän han blev färdig. - Ja, han var nog retfull ibland, Johannes, men ingen kunde egenligen bli arg på'n heller.

Det sackade ju utför me'n efter hand, och det var nog bra, att ålderdomshemmet tog hand om honom, men nog tror jag, att Johannes lika gärna stannat kvar i sin stuga, tills han dött.

Historien om Johannes var slut, och under en lång stund satt man och smått retades med varandra om någon skulle våga ligga i hembygdsstugan en natt. En i socknen som var känd för att vara särskilt spökrädd hade blivit bjuden tusen kronor, om han ville ligga där en natt, men avslagit. Plötsligt hördes en svensk-amerikanskan stämma tvärs över rummet, det var fru Ringbloms. "Tror pastor Johansson på spöken?", frågade hon med ett milt leende. Pastorn svarade inte strax, och hon fortsatte: "Jaha, jag kunde tro, att det var en kuggfråga. - Men studenterna då, tror de på spöken?" Vi skyndade oss genast försäkra, att var det något som var ~~riktigt~~ säkert i denna bedrövlige värld, så var det förekomsten av spöken. Pastor Johansson höll nu en längre vetenskaplig utredning med stöd av vad en upsalateolog ^{Liljekvist} skrivit i ämnet, men efter pastorn tog verkmästare Liljekvist i Bor ordet: "Jag har från trevärdigt håll hört berättas, att nere i Skåne på ett ställe, som kallas Kopparmöllan invid S ödra Ljungby, fanns för några

är sen en stuga eller barack, där ett lag arbetare brukade samlas och spela kort. Söp gjorde de också och använde svordomar. Men bäst de satt och spelte kort en kväll, såg de på fönsterrutan en onaturligt stor vit hand; men bara handen, ingen arm. De trodde förstås, att det var någon som ville skrämma dem, och alla rusade upp och ut för att få tag på de där individerna. Men hur de än sökte, kunde de inte finna det ringaste lilla spår. - Detta upprpades^{e/} kväll efter kväll, de sökte, men med samma resultat. Det gick en tid, men så en kväll blev de osams - det rörde falskspel - och då, mitt i grälet, upptäckte de en stor svart hund, som låg under bordet. Att mota den därifrån var ogörligt. Det blev ett tvärt slut med trätan, och man skyndade sig därifrån så fort sig göra lät.

Men efter en tid var de där igen, för ingen ville ju tillstå att han var spökrädd. Nu hann de emellertid inte mer

än börja med kortspelet, så visade sig på väggen en ljus och tydlig kristusbild. De genomsökte hela huset, för de trodde, att någon för att skrämma dem satt upp en laterna magica, men intet fanns. Sen vågade de sig inte dit mer, och ingen har sen sett något spöke där heller."

"Det var säkert några spektakelmakare," säger Johan i Klockaregården. "Då jag tjänste på Lundboholm, brukade pigorna på lördags- och söndagsnätterna ligga i en finka /ant. bod / med sina kavaljerer. Det var ju känt av alla, och jag beslöt mig för att spela dem ett spratt. En kväll sen det blivit mörkt gick jag till lagårn och tog den stora baggen och ledde den till finkan. Gav en lite hö för att han skulle trygga sig, och lade mig sen bakom en buske utanför.

Fram mot tolvtiden kom där ett sällskap pojkar och flickor tyst och försiktigt. Jag låg och lyddes. Som de öppnade dörren, lät baggen: "Bää," sen hörde jag inte honom, för han blev över-

röstad av pigorna, och där vek de sig om varandra ute i farstan.
En av pojkarna ville i alla fall visa sig lite kavat, så han öppnade igen, men då hade baggen hunnit fram till dörren, och i mörkret såg drängen bara hornen. Nu fick ju han rent klart för sig, vad som rörde sig inne i finkan, han lade till dörren och hela sällskapep tog till benen. - Men sen trodde de förstås, att de sett spöken."

"Då gjorde du på samma sätt som sätt som då jag tjänte i *Tämnö* säger Herman på Laskebo. "Där brukade ju ungdomen samlas vid kyrkan på lördags- och söndagskvällarna, men en gång hade jag och en annan kommit före de andra, och då gick vi in på kyrkgården och kröp in mellan de där skärmarna, som användes då de gräver gravar. Vi låg där och väntade tills de andra kommit, då tog vi var vår sten och började knacka på skärmarna. - Där blev rent hus, skall jag säga. Inte en stan- nade kvar. De trodde naturligtvis, att det spökade.

"Men en gång har jag trott på spöken", säger Johan i Klockaregården, "och jag vet inte vad jag skall tro än. Det var när jag tjänste på Lundboholm. Där skulle jag och fördrängen fodra hästarna, men nu bodde han ett stycke därifrån, så jag sade honom, att han inte behövde komma ner på kvällarna, utan jag kunde nog fodra hästarna ensam.

Så en kväll, det var mörkt som i säcken, gick jag till stallet. Inget lyse hade jag med mig, men jag kände ju väl till stallet och viste, att stallyktan hängde i en tom spilta. Men då jag skulle gå upp i den spiltan, kom jag rakt i baken på en häst, som slitit sig. Nåja, det var ju inte så farligt, fast det kändes kusligt, jag trevade mig fram, fick tag på lyktan och tände den. Det syntes inget märkvärdigt i stallet, och jag ledde tillbaka hästen för att binda den igen, men uppe i spiltan såg jag, att den hade en hässjelina i manen. Då jag bundit den, försökte jag rycka bort den, men det var

Som från himman flötas sig här

19

omöjligt. Jag räck och räck, men den var som flätad in och gick inte loss. Nu hängde manen på andra sidan av hästhalsen än där jag stod, så jag gick över för att komma åt bättre. Men då jag kom upp i spiltan igen, var linan borta, och manen låg fullständigt i ordning. Jag blev ju snopen och såg ner på spiltan, om den låg där, men inte ett spår. Det var ju för besynnerligt, tänkte jag och tog lyktan och sökte genom hela stallet, men tror ni jag hittade linan. Nej, den var som uppslukad av jorden. - Jag får lov att erkänna, att jag kände mig smått kuslig till mods, men fodrade i alla fall och gick in.

På morgonen kom fördrängen, och jag talte ju om för honom vad som hänt. Vi följdes åt till stallet, och som vi öppnar dörren ser vi ju linan, som ligger precis mitt på golvet.

- Kan någon människa förstå, hur den kommit dit? Hade den legat där på kvällen, skulle jag absolut ha sett den. Den gåtan har då jag inte kunnat lösa än.

Skriv endast på denna sida!

"Ja, men på Lundboholm är det väl fråga om det inte händer en del underliga ting," säger Hanna i Klockaregården, Johans fru. "Jag har då härt, att det finns de som sett en stor svart dam med vackert lockigt hår där. Det är ju inte heller så konstigt, för det påstås, och är väl så gott som säkert, att för länge sen en fru på Lundboholm skrivit bort /förfalskat testamente/ godset genom att sätta pennan i handen på sin man, sen han var död. Straffet blev, att hon måste gå där, och att fideikommitet aldrig skall ärvas i rakt nedstigande led. Det sista är säkert, för i fem generationer har Lundboholm bytt ägare /ärvts av andra grenar av släkten Liliecreutz/, och den som nu bor där har ju heller inga barn. Så nog är det konstigt," slutar Hanna.

"På tal om hästar," säger Liljekvist, " så körde jag rätt ofta i mina yngre dar mellan Gällaryd och Värnamo. Ungefär mittvägs låg ett litet stenrör, som kallades "Prästaröret", därför, att det sades, att en präst kört ihjäl sig där. Det var inget stort rör /röse/, knapt en aln högt, men så snart man körde där förbi sen det blivit mörkt, skyggade hästarna. Jag körde som sagt förbi där otaliga gånger, men aldrig utan att hästen skyggade. Många hästar var det nästan stört omöjligt att få förbi. - Vad kan nu det bero på? Jag tror, att djuren se och märka mycket, som undgår oss människor."

"Det är möjligt, och ganska troligt förresten," infaller Johan i Klockaregården. "Då jag var en fjorton, femton år, hade jag en gång varit till Eds kvarn och skulle köra hem så där vid tvåtiden på natten. Allt gick bra tills jag kom mitt för Trollaberget. Då stannade hästen, och det var helt enkelt omöjligt att få den framåt. Jag blev rädd förstås, men det

var inget annat göra än att hoppa ner från vagnen och fram till hästhuvudet och se vad det kunde vara. Intet märkvärdigt såg jag, och jag gick och satte mig på igen. Så tog jag piskan och gav hästen en duktig rapp, men i stället för att gå framåt sprang han bakåt. Ja, jag fick ju lov att gå ner igen, och nu var jag uppriktigt sagt ordentligt rädd. Ingen-
ting märkvärdigt kunde jag se nu heller. Jag tog i betslet och sökte leda hästen, men han bara drog bakåt. Då lade jag mig ned på vägen och asade mig framåt, och vad tror ni jag fann. Jo, ett stycke framför hästen låg en vadmalsbit, och den tog jag nu och slängde undan. Sedan gick hästen.

Förbaske mig, jag kan förstå, vad den vadmalsbiten kunde betyda, men ett faktum var, att hästen omöjligen kunde förmås till att gå över den. Men Trollaberget var ett rackar-
ställe, det är säkert."

"Jag har hört berättas om en soldat från Slätthög, att han led av den åkomman att inte kunna hålla tätt i sängen," säger Karlsson i Björkekulla. "Det fick han ju lida mycket för på regementet. Men så fick käringen hans höra att om han bet av huvudet på en levande råtta skulle det bli bra.

Ja, hon skaffade sig en råtta på nåt sätt, tog den i en vante och gick en söndagsmorgon till Växjö. Hon sökte upp gubben sin på regementet och sade till honom: "Kom nu Kalle lille så skall du få något redit gott". Han kom ju med förstås, och hon drog iväg med honom ut på en dikesren. Där satte de sig, och gumman sade: "Blunda nu och bit!". Gubben undrade nog vad det var men blundade och gapade. Så kände han något i munnen och glufsde till, så det knastrade. Det var vant-tummen, som käringen satt rättans huvud i. "Nu Kalle lille behöver du inte pissa i sängen mer!" sade käringa."

"Jag har hört talas om två gubbar från Värnamo socken som var så begivna på sprit," säger Hanna i Klockaregården. "Men gummorna deras beslöt sig för att bota dem, och en gång, då det blivit ett lik i byn, smög de sig dit och hällde brännvin i likets mun, sedan öste de upp det igen. Så gick de hem var till sin gubbe och sade att de skulle bjuda på en sup. De blev ju förvånade över en sådan välvilja, men den ene tog sin utan att blinka, den andre bara smakade, och så sade han: "Vad är det för skit, du bjuder på" och kastade den utåt golvet. Han bärgade sig, men den andre som tagit supen blev så fasliga sjuk och dog nästan genast."

- - - - -

Klockan har nu blivit rätt mycket, och då nattsudd inte hör bonden till, måste vi bryta upp. På hemvägen fortsättes med historier, men de ha nu övergått till att bli vad man kallar "vågade". Det blir lätt så, när andra historier börjar tryta.